A külföldi elítéltek jogi helyzete

A tanulmány első része Az elítélt személyek átszállításáról szóló, az Európa Tanács által 1983. III. 21-én elfogadott egyezményt mutatja be. Ez az egyezmény természetesen csak egy a fontos nemzetközi dokumentumok közül, amelyek jelentősen befolyásolják a külföldi elítéltek jogi helyzetét. A szerző ezt követően kitekintést tesz Máltára és Olaszországra azért, hogy érzékeltesse, más országokban hogyan érvényesülnek a külföldi elítéltek jogai, és e két ország napjainkban mennyiben tesz eleget a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeinek. [A szerk.]

Az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény

A sokat emlegetett „Az elítélt személyek átszállításáról" szóló egyezmény azzal a céllal jött létre, hogy a lehetőséget nyújtson a bűnelkövetőknek büntetésük saját államukban és társadalmukban való letöltésére. Ezáltal az elítélt személyek rehabilitációja is könnyebbé válik. Azok az államok, amelyek az egyezmény kidolgozásában nem vettek részt, bármikor csatlakozhatnak hozzá. Az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezményt – amelynek aláírására 1983-ban került sor – kormány-szakértőkből álló bizottság készítette el az Európa Tanács Bűnügyi Problémákkal Foglalkozó Bizottság (European Committee on Crime Problems – a továbbiakban: CDPC) megbízásából. [Az egyezmény Európa tanácsi ajánlásként a Rec. R (84) 11 szám alatt jelent meg – a szerk.]

Az egyezmény elkészítésének előzményei

Az Európai Igazságügyi Miniszterek (European Ministers of Justice) 11. konferenciája alkalmával (Koppenhága, 1978. június 21-22.) megvitatásra került az idegen állampolgárságú elítéltek hazaszállításának kérdése. A vita az 1. számú határozat elfogadását eredményezte, amelyben a CDPC-t kérték fel, hogy többek között, fontolja meg egy modellként szolgáló egyezmény megalkotását, amely megfelelő eljárást biztosít az elítéltek hazaszállításával kapcsolatban.

Ezt követően, a CDPC 28. plenáris ülésén (1979 márciusában) javasolta a Külföldi Elítéltekkel Foglalkozó Szakértői Vizsgálóbizottság (Select Committee of Experts on Foreign Nationals in Prison) létrehozását, amit a Miniszterek Bizottsága küldötteinek a 306. ülésén, 1979. júniusában jóváhagyott.

A bizottság fő feladata az volt, hogy tanulmányozza, hogyan bánnak a külföldiekkel a börtönökben, és fel kellett vázolnia egy egyszerű eljárást a külföldi elítéltek átszállításáról, egy modellként szolgáló egyezmény keretében. Ez utóbbi vonatkozásában a CDPC (29. plenáris ülésén, 1980. márciusában) felhatalmazta a Vizsgálóbizottságot, hogy készítsen el egy

multilaterális egyezményt – a modell egyezmény helyett –, úgy hogy az ne kerüljön összeütközésbe a már létező európai egyezményekkel.

A Vizsgálóbizottság Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Németország (NSZK), Görögország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Portugália, Spanyolország, Svédország, Svájc, Törökország és az Egyesült Királyság tizenöt szakértőjéből állt össze. Kanadát, az Egyesült Államokat, valamint a Brit Nemzetközösség Titkárságát és a Nemzetközi Büntető és Büntetés-végrehajtási Alapítványt (International Penal and Penitentiary Foundation) megfigyelők képviselték. A holland J. J. Tulkenst választották meg a Vizsgálóbizottság elnökévé. A titkárságot az Európa Tanács Jogi Ügyek Igazgatósága (Directorate of Legal Affairs of the Council of Europe) látta el.

Az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény tervezetét a Vizsgálóbizottság az első öt ülésén készítette el, amelyeket 1979. október 3-5. között, 1980. március 4-6. között, 1980. október 7-10. között, 1981. június 1-4. között, 1981. december 1-4. között (ez utóbbi kiterjesztett ülés volt, melyre meghívták az összes tagállam szakértőjét) tartott. Ezen kívül a tervezetet készítő csoport 1980. október 7-9. között (a Vizsgálóbizottság 3. ülésén) és 1980. november 24-26. között is találkozott. A tervezetet a CDPC 31. plenáris ülésén, 1982 májusában öntötte végső formába és továbbította a Miniszterek Bizottságának.

A Miniszterek Bizottsága a küldötteinek 350. ülésén, 1982 szeptemberében jóváhagyta az egyezmény szövegét. A 354. ülésükön, 1982 decemberében a miniszterek képviselői úgy döntöttek, hogy 1983. március 21-én megnyitják aláírásra az elkészült dokumentumot.

Az egyezménnyel kapcsolatos elvárások

Az egyezmény célja az volt, hogy megkönnyítse a külföldi elítéltek hazaszállítását egy, a kiadatáshoz hasonló, egyszerű eljárás által. E tekintetben az 1970. május 28-án kelt Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezményt (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments) kívánja kiegészíteni, amely bár lehetővé teszi az elítéltek hazaszállítását, két főbb hiányosságot mutat: egyrészt eddig csak kevés állam ratifikálta, másrészt pedig az abban megfogalmazott eljárás nem segíti elő kellőképpen a gyors hazaszállítást. Az emberek ma már nagyobb mobilitással rendelkeznek – a közlekedés és a kommunikációs eszközök fejlettsége miatt –, következésképpen számos bűnügy nemzetközi jellegűvé vált. Mivel a büntetőpolitika egyre nagyobb hangsúlyt helyez az elkövetők társadalmi rehabilitációjára, nagyon fontos lett, hogy az elkövetők a rájuk kirótt büntetést a saját országukban töltsék le. Ez a politika humanitárius megfontolásokban is gyökerezik: a nyelvi korlátok miatti kommunikációs nehézség, a helyi szokások és a kultúra idegensége, valamint a rokonokkal való kapcsolat hiánya káros hatással lehet a külföldi elítéltekre.

Az elkészített egyezmény négy tekintetben különbözik a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezménytől:

- a külföldi elítéltek gyors átszállítása érdekében egyszerűsített eljárást biztosít,

- az átszállítást nemcsak a büntetést kiszabó állam kérheti, hanem az az állam is, amelynek az elítélt személy az állampolgára,
- az átszállításhoz az elítélt személy hozzájárulása szükséges,
- az egyezmény az átszállítások eljárási kereteinek biztosítására korlátozódik, nem teszi kötelezővé a szerződő államok részére, hogy minden esetben eleget tegyenek a hazaszállítás iránti kérelmeknek, s nem szükséges, hogy valamely állam megindokolja a kérelem elutasítását.

A szóban forgó egyezmény címében nem szerepel az „európai" szó. Ez tükrözi a tervezet készítőinek azon véleményét, hogy a csatlakozás más, hasonlóan gondolkodó, Európán kívüli demokratikus országok számára is nyitva áll. Ez utóbbi államok között példaként említhető meg Kanada és az Egyesült Államok, amelyek megfigyelőik által képviseltették magukat a Vizsgálóbizottságban, és aktívan részt vettek a szöveg kidolgozásában is.

Az egyezmény néhány cikkelyére vonatkozó megjegyzés

A 2. cikkely (Általános alapelvek) 1. bekezdése tartalmazza az egyezmény alkalmazását vezérlő általános alapelveket, amelyek szövegezését a Büntetőügyekben való Kölcsönös Együttműködésről szóló Európai Egyezmény (European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters) 1. cikkelye inspirálta. Az elítélt személyek átszállításával kapcsolatban „a lehető legszélesebb körű együttműködés" alapfilozófiát kívánta hangsúlyozni: azaz kívánatosnak tartotta, hogy az érintett személyek saját országukban töltsék le büntetésüket.

A 2. bekezdés felkínálja az ítéletet hozó államnak azt a lehetőséget, hogy az elítélt személyt a büntetés letöltetése céljából hazaszállíthassa egy másik szerződő államba. A másik állam – a „végrehajtó állam" – az az állam, amelynek az elítélt személy az állampolgára (hontalan esetén az, ahol huzamosabban tartózkodott). A 3. bekezdés szerint az átszállítást mind az ítéletet kiszabó, mind a végrehajtó állam kérheti. Ez a rendelkezés fontos eltérést jelez a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény rendelkezéseihez képest, mivel ez utóbbi szerint csak az ítéletet kiszabó állam jogosult ilyen kérésre. Az 1983-as elítéltek átszállításáról szóló egyezmény 3. cikkelyének első bekezdése hat feltételt sorol fel, amelyeknek eleget kell tenni, ha az egyezmény keretei között kívánják az átszállítást végrehajtani.

Az első feltétel az, hogy az átszállítandó személy a végrehajtó állam állampolgára legyen. Az egyezmény megszövegezői előnyben részesítették az elítélt személy állampolgárságára való utalást azzal szemben, hogy az egyezményben olyan fogalmakat használjanak, amelyek – gyakorlati alkalmazásukban – értelmezési problémákat jelenthetnek, mint például „rendes körülmények között a másik állam lakosa" vagy a „származási állam", mint ahogy ezeket a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments) 5. cikkelyében tették. Nem szükséges, hogy az érintett személy csak a végrehajtó állam állampolgára legyen, a szerződő államok dönthetnek

úgy, hogy az egyezményt alkalmazzák többes állampolgárság esetén is, abban az esetben is, ha az adott személy egyben az ítéletet hozó állam állampolgára is (mivel bármely államnak joga megtagadni az átszállítás iránti kérelem teljesítését).

A második feltétel, hogy az ítéletnek véglegesnek és végrehajthatónak kell lennie, például mert már minden rendelkezésre álló jogorvoslatot kimerítettek, vagy mert lejárt a jogorvoslat benyújtásának határideje anélkül, hogy a felek éltek volna vele. Ez nem zárja ki az ítélet egy későbbi felülvizsgálatát, amennyiben új bizonyítékok merülnének fel, ahogy arról a 13. cikkely rendelkezik.

A harmadik feltétel a még letöltendő büntetés hosszáról rendelkezik: az egyezmény akkor alkalmazható, ha az átszállítás iránti kérelem kézhezvételekor az elítélt személynek legalább hat hónap letöltendő büntetése van még hátra, vagy ha a büntetés határozatlan időtartamra szól.

Két megfontolás vezetett e feltételek meghatározásához. Az első, hogy az egyezményt az elkövető szociális rehabilitációját elősegítő eszközként kell kezelni, amit csak úgy lehet elérni, ha a még hátralevő büntetés elég hosszú. A második ok a felmerülő költségek és az elérhető haszon egymáshoz való viszonya. Egy elítélt hazaszállítása költséges, ezért az érintett államokra háruló terheknek arányban kell állniuk az elérendő céllal. Ez kizárja a hazaszállítást olyan személy esetében, akinek csak rövid időt kell büntetés-végrehajtási intézetben töltenie.

Kivételes esetekben azonban a szerződő államok hozzájárulhatnak a hazaszállításhoz akkor is, ha a letöltendő büntetés rövidebb az előírtnál. A rugalmasság olyan esetekben fontos, amikor a rehabilitáció kilátásai kedvezőbbek, az elítélt saját hazájában, vagy ha a hazaszállítás gyorsan és alacsony költségek mellett kivitelezhető, mint például szomszédos államok esetében.

A negyedik feltétel értelmében – amelyet nem tartalmaz a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments) – az érintett személynek is hozzá kell járulnia a hazaszállításához.

Ezt a rendelkezést a 7. cikkellyel együtt kell olvasni, amely azt szabályozza, hogy milyen módon kell a hozzájárulást megadni, illetve azt, hogy a végrehajtó állam miként ellenőrzi, hogy a beleegyezés az egyezményben lefektetett feltételek szerint történt-e. Megjegyzést érdemel, hogy a hozzájárulást az elítélt személy jogi képviselőjének kell megadni akkor, ha ezt valamelyik állam előírja, tekintettel az elítélt személy korára, fizikai vagy mentális állapotára. A jogi személy részvétele nem jelenti mindenképpen jogvégzett személy közbenjárásának előírását, hanem minden olyan a jog által képviselőként eljárni engedett személyt takar, aki az elítélt érdekében eljár.

Az ötödik feltétel értelmében a büntető ítélet alapjául szolgáló cselekménynek a végrehajtó állam joga szerint is bűncselekménynek kell minősülnie, vagy az lenne, ha a területén követték volna el. Ahhoz, hogy az előbbi feltétel teljesüljön, nem szükséges, hogy a bűncselekmény mindkét országban pontosan ugyanaz legyen, különbség lehet a megfogalmazásban és a jogi besorolásában is. Az alapelgondolás az, hogy a cselekmények alapvető alkotóelemei a két állam törvényei szerint összehasonlíthatóak legyenek.

A hatodik feltétel megerősíti az egyezmény azon alapelvét, hogy az átszállításhoz mindkét érintett álam hozzájárulása szükséges.

A 4. cikkely az információszolgáltatási kötelezettség egyes elemeivel foglalkozik. Az előírások az eljárás három különböző fázisára irányulnak: az 1. bekezdés szerint az ítélkező állam kötelessége tájékoztatni az elítéltet az egyezmény lényegéről; a 2-4. bekezdés a két érintett állam közötti információcserére utal, azt követően, hogy az elítélt személy kifejezte érdekeltségét az átszállításában; az 5. bekezdés arra irányul, hogy az elítélt személyt tájékoztatni kell az esetleges átszállítással kapcsolatos teendőkről vagy döntésekről.

Az 1. bekezdés alapján tehát az elítéltet az ítéletet hozó állam kötelessége tájékoztatni a hazaszállítás lehetőségéről és a jogi következményekről. Megjegyzendő azonban, hogy maga az elítélt személy nem adhat be formális hazaszállítási kérelmet, csak jelezheti az átszállítás iránti igényét. A 2. és a 3. cikkelyből következik, hogy a hazaszállítást csak az ítéletet kiszabó, vagy a végrehajtó állam kérheti. Az elítélt személynek az információt olyan nyelven kell adni, amelyet az megért.

A 2. és 3. bekezdés akkor alkalmazandó, ha az elítélt személy jelezte az ítélkező állam felé a hazaszállítására vonatkozó igényét. Erről az igényről az ítéletet kiszabó állam értesíti azt az államot, amelynek az elítélt személy az állampolgára. Ezt a kérelmet csak akkor lehet eljuttatni az utóbb említett államhoz, amikor már az ítélet véglegessé és végrehajthatóvá vált, majd ezt követően az államnak döntenie kell arról, hogy kérelmezze-e a hazaszállítást vagy sem. Megjegyzendő, hogy az elítélt személy az átszállítás iránti kérelmet benyújthatja egyenesen annak az államnak is, amelynek az állampolgára. Ez utóbbi állam részéről ebben az esetben is szükséges az átszállítással való egyetértés kifejezése.

Az 5. bekezdés szerint azt az elítélt személyt, aki kifejezte érdekeltségét az átszállításával kapcsolatban, folyamatosan írásban kell tájékoztatni, hogy milyen intézkedések történnek az ügyében. El kell neki mondani például, hogy a 3. bekezdésben meghatározott információt elküldték-e az országának, hogy kérelmezték-e hazaszállítását és, hogy melyik ország, és hogyan döntött a kérelemről.

Az 5. cikkely pontosítja a hazaszállítási kérelmek, és az azokra adott válaszok továbbításához használandó formákat és csatornákat. A kérelmeket és a rájuk adott válaszokat írásban kell megtenni (1. bekezdés). Elvben az egyes igazságügyi minisztériumok látják el a közvetítői feladatokat (2. bekezdés), de a szerződő államok deklarálhatják, hogy az adatátvitel más módjait kívánják használni, mint például a diplomáciai csatornákat (3. bekezdés). A 4. bekezdés megköveteli a felkért államtól, hogy azonnal informálja a kérelmet benyújtó államot arról, hogy eleget tesz-e a kérésnek.

A 6. cikkely sorolja fel, hogy milyen dokumentumokra van szükség az átszállításhoz vagy ahhoz, hogy dönteni lehessen az átszállításról. Ezek előírása azért szükséges, hogy ne kelljen feleslegesen mozgásba hozni az átszállítási eljárást. A dokumentumok vizsgálatakor meg lehet bizonyosodni arról, hogy az elítélt személy beleegyezett-e az átszállításba.

A 7. cikkely az elítélti beleegyezéssel és annak igazolásával foglalkozik. Ez az egyezmény által létrehozott mechanizmus egyik alapeleme. Az ítélkező államnak kell

gondoskodnia arról, hogy a beleegyezés önkéntes és kellő információn alapuló legyen. A 2. bekezdés szerint a végrehajtó államnak joga van az előbb említettek hitelesítését kérni akár egy konzulon, akár egy olyan hivatalos személyen keresztül, akinek személyében a két állam megegyezik.

Mivel az egyezmény azon az alapelven nyugszik, hogy a büntetés végrehajtásához az elítélt személy előzőleg kinyilvánított hozzájárulása szükséges, nem volt szükséges egy olyan speciális szabály beillesztése, amely megtiltja, hogy az egyezmény szerint átszállítandó elítélt személy ellen más, az átszállítás alapjául szolgáló ügytől különböző ügyben eljárást folytathassanak, börtönbüntetésre ítélhessék, vagy más bűncselekmény miatt fogva tartsák. Összefoglalva: az elítélt beleegyezése megadásával „dönt", hogy vállalja esetlegesen más törvénysértése miatti felelősségre vonást is.

Más egyezmények, mint például a Kiadatásról szóló európai egyezmény (European Convention on Extradition) 14. cikkelye, vagy a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments) 9. cikkelye nem követelik meg az érintett személy hozzájárulását, ezért a speciális szabály egy szükséges garancia a számukra. E szabály hiányát tudatni kell az elítélt személlyel akkor, amikor az egyezmény tartalmáról tájékoztatják.

A 8. cikkely garantálja a „ne bis in idem" (kétszeres értékelés tilalma) alapelv alkalmazását, elkerülendő, hogy az elítélt ugyanazon tettéért vagy mulasztásáért egynél többször feleljen. Így amikor a végrehajtó állam hatóságai őrizetbe veszik az érintettet (1. bekezdés) a végrehajtást az ítélkező államban fel kell függeszteni, valamint az ítélkező állam már nem hajthatja végre a büntetést, ha a végrehajtó állam azt letöltöttnek tekinti (2. bekezdés).

A 9. cikkely fekteti le azokat az általános alapelveket, amelyek a végrehajtást irányítják. A különböző végrehajtási eljárások részleteit a 10. és 11. cikkely szabályozza. Az 1. bekezdés szerint a végrehajtó állam választhat a büntetés végrehajtásának két módja közül. Egyrészt dönthet úgy, hogy azonnal folytatja a büntetés végrehajtását (10. cikkely). A másik lehetőség az, hogy az ítéletet – bírósági vagy adminisztratív eljáráson keresztül – átalakítja, és az ítélkező államban kiszabott szankciót a saját törvénye szerint előírt szankcióval helyettesíti (11. cikkely). A végrehajtó államnak kérésre informálnia kell az ítélkező államot, hogy a két eljárás közül melyiket kívánja alkalmazni (2. bekezdés). E kötelezettséget azért írták elő, mert a választás hatással lehet az ítélkező állam azon döntésére, hogy hozzájárul-e a kért átszállításhoz.

Amennyiben az ítéletet folytatólagosan hajtják végre, a szankció jogi természete és időtartama kötelező érvényű, úgy ahogy azt az ítélkező állam meghatározta (1. bekezdés). Az ítélet átalakítása esetén a végrehajtó állam úgy folytatja az ítélkező államban kirótt büntetés végrehajtását, hogy az a saját büntető rendszere követelményeivel összhangban legyen. Tehát a 10. cikkelyben megállapított korlátok mellett bizonyos változások is alkalmazhatók, azonban a változások nem eredményezhetnek súlyosabb büntetést vagy hosszabb fogvatartást.

A 11. cikkely foglalkozik a szankció megváltoztatásával. Erre akkor kerül sor,

ha a végrehajtó állam büntetőrendszere különbözik az ítélkező állam büntetőrendszerétől. Ennek során az 1. bekezdés négy, a végrehajtó állam kompetens hatóságai által betartandó feltételt említ.

A végrehajtó állam nem értékelheti szabadon azokat a tényeket, amelyeken a büntetőügyben hozott határozat nyugszik. Ez vonatkozik a cselekmény elkövetésével és eredményével kapcsolatos „objektív" tényekre, valamint azokra a „szubjektív" tényekre, amelyek például az elkövetés előre megfontoltságával vagy szándékával vannak kapcsolatban. Ezen feltétel alkalmazásának az oka az, hogy egy szankció más jellegű vagy időtartamú szankcióval való helyettesítése ne jelentse az ítélet semmilyen módosítását.

Másodszor: szabadságtól való megfosztással járó ítélet nem alakítható át pénzbeli büntetéssé.

Harmadszor: az elítélt személy által már letöltött büntetés időtartamát be kell számítani a végrehajtó állam által megváltoztatott büntetésbe. Ez az előírás vonatkozik a büntetésnek az ítélkező államban már letöltött részére, valamint bármilyen letöltött ideiglenes, vagy bármely, az átszállítás során letöltött fogvatartásra.

Negyedszer: a végrehajtó állam nem lépheti túl az ítélkező államban kirótt büntetés hosszát, valamint a szankció nem lehet szigorúbb az ítélkező államban kirótt szankciónál.

A 12. cikkely az egyéni kegyelem, az amnesztia és az ítélet megváltoztatásának kérdéséről szól. Míg a 9. cikkely egyedül a végrehajtó államot teszi felelőssé a büntetés végrehajtásáért, beleértve bármilyen ezzel kapcsolatos döntést (pl. a döntést a büntetés felfüggesztéséről); az egyéni kegyelem, az amnesztia vagy az ítélet megváltoztatása történhet akár az ítéletet kiszabó, akár a végrehajtó állam által, összhangban azok alkotmányával vagy más törvényeivel.

A 13. cikkely az ítélet felülvizsgálatával foglalkozik. Mivel egyedül a büntetést kiszabó állam kompetens a tényeket újra megvizsgálni, ebből szükségképpen következik, hogy csak ennek az államnak van jogosultsága a felülvizsgálati kérelem megvizsgálására, különösen azért, mivel az új bizonyítékok megszerzésére nézve kedvezőbb helyzetben van.

A 14. cikkely a végrehajtás befejezését taglalja. A végrehajtó állam azonnal befejezi az ítélet végrehajtását, mihelyt az ítélkező állam bármely olyan döntéséről vagy intézkedéséről tájékoztatja, amelynek alapján az ítélet végrehajthatósága megszűnik.

A 16. cikkely tranzitszállítás kérdéseit tárgyalja. Ezt a cikkelyt a Kiadatásról szóló európai egyezmény (European Convention on Extradition) 21. cikkelye és a Büntetőügyekben hozott határozatok nemzetközi érvényességéről szóló európai egyezmény (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments) 13. cikkelye alapján fogalmazták meg. Az elítélt személynek az ítélkező állam területéről a végrehajtó állam területére történő, egy harmadik szerződő állam területét érintő átszállítását határozza meg.

Az 1. bekezdés értelmében az tranzitszállításra vonatkozó kötelezettség csak akkor lép hatályba, amikor az ítélkező és a végrehajtó államok megegyeztek az elítélt személy átszállításában. Az átszállítás engedélyezéséhez az kell, hogy a tranzitszállítás iránti kérelem egy szerződő államtól származzon. Ha a

kérelmet egy harmadik állam nyújtotta be, az engedélyhez az szükséges, hogy a harmadik fél megegyezzen a másik szerződő féllel.

A 2. b) bekezdés a szerződő államot arra jogosítja fel, hogy megtagadja az átszállítási engedélyt, ha olyan bűncselekményre kiszabott büntetés miatt kérik, amely saját törvényei szerint nem számít bűncselekménynek.

Az 5. bekezdés biztosítja, hogy a tranzit állam csak annyi ideig tarthatja az elítélt személyt őrizetben, amíg területén keresztül történő átszállításhoz szükséges. A 6. bekezdés szerint az elítélt személy nem tartóztatható le, és nem indítható ellene eljárás a tranzit államban. Azon állam, amelytől az elítélt személy tranzitszállítására vonatkozó engedélyt kértek, felszólítható, hogy adjon biztosítékot arra vonatkozóan, hogy az átszállítandó személy immunitást fog élvezni. A tranzitállam azonban nem kötelezhető ilyen biztosíték adására.

A 17. cikkely foglalkozik a nyelvhasználat kérdésével (1-3. bekezdés), a hitelesítéssel (4. bekezdés) és a költségekkel (5. bekezdés). A 17. cikkely szerint az információcsere a fogadó állam nyelvén, vagy az Európa Tanács egyik hivatalos nyelvén történik. A hazaszállítási kérelmek és kiegészítő dokumentumok estében nem követelik meg a fordítást (2. bekezdés), hacsak valamelyik érintett állam nem deklarálta, hogy az átszállítási kérelem és a kiegészítő dokumentumok mellé fordítást is kér (3. bekezdés). A 4. bekezdés értelmében a börtönbüntetést kiszabó ítélet másolatának kivételével – amelyre a 6.2. a cikkely utal – az egyezmény alkalmazása során továbbított kiegészítő dokumentumokat nem kell hitelesíteni.

A költségek tekintetében, az 5. bekezdés biztosítja, hogy azokat a végrehajtó állam viseli, kivéve azokat a terheket, amelyek kizárólag az ítélkező állam területén merültek fel. Kizárva azt a lehetőséget, hogy a szerződő államok egymástól költség- visszatérítést követeljenek bármely, a hazaszállítás során felmerülő költség esetében, a rendelkezés az egyezmény gyakorlati alkalmazásának megkönnyítését igyekszik elérni. A végrehajtó állam azonban a hazaszállítás költségeinek egy részét, vagy egészét követelheti az elítélt személytől.

A 18-25. cikkelyek a végső záradékokat tartalmazzák. A 21. cikkely biztosítja az egyezmény időbeli alkalmazását. Felhatalmazza a szerződő feleket, hogy a hazaszállítási mechanizmust minden olyan büntetés végrehajtása tekintetében igénybe vegyék, amely az egyezmény hatáskörébe esik, és amelyet az egyezmény hatályba lépése után kell végrehajtani. Lényegtelen, hogy a büntetést e dátum előtt vagy után rótták ki. A 22. cikkely szándékozik biztosítani az egyezmény összhangját más multilaterális vagy bilaterális egyezményekkel, amelyek a fogvatartott személyek átszállításával foglalkoznak. A 23. cikkely az Európa Tanács Bűnügyi Problémákkal Foglalkozó Európai Bizottságát (European Committee on Crime Problems of the Council of Europe) teszi meg az egyezmény alkalmazásának gondnokává.

Az elítéltek átszállításáról szóló egyezményhez a világ számos országa csatlakozott, Magyarország 1993-ban ratifikálta azt. Az 1. és 2. sz. táblázat mutatja az egyes államok vonatkozásában a ratifikálás és az egyezmény alkalmazásának az időpontját.

Európa Tanács tagállamai *1. sz. táblázat*

Ország	Aláírás dátuma	Ratifikáció időpontja	Tényleges alkalmazás időpontja
Albánia	1998. május 19.	2000. április 4.	2000. augusztus 1.
Andorra	1999. november 4.	2000. július 13.	2000. november 1.
Ausztria	1983. március 21.	1986. szeptember 9.	1987. január 1.
Azerbajdzsán	2001. január 25.	2001. január 25.	2001. május 1.
Belgium	1983. március 21.	1990. augusztus 6.	1990. december 1.
Bulgária	1993. szeptember 30.	1994. június 17.	1994. október 1.
Ciprus	1984. február 27.	1986. április 18.	1986. augusztus 1.
Cseh Köztársaság	1992. február 13.	1992. április 15.	1993. január 1.
Dánia	1983. március 21.	1987. január 16.	1987. május 1.
Egyesült Királyság	1983. augusztus 25.	1985. április 30.	1985. augusztus 1.
Észt Köztársaság	1993. november 4.	1997. április 28.	1997. augusztus 1.
Finnország		1981. január 29.	1987. május 1.
Franciaország	1983. április 27.	1985. február 11.	1985. július 1.
Görögország	1983. március 21.	1987. december 17.	1988. január 4.
Grúzia		1997. október 21.	1998. február 1.
Hollandia	1983. március 21.	1987. szeptember 30.	1988. január 1.
Horvátország		1995. január 25.	1995. május 1.
Írország	1986. augusztus 20.	1995. július 31.	1995. november 1.
Izland	1989. szeptember 19.	1993. augusztus 6.	1993. december 1.
Lengyelország	1993.november 22.	1994. november 8.	1995. március 1.
Lettország	1996. október 30.	1997. május 2.	1997. szeptember 1.
Liechtenstein	1983. május 3.	1998. január 14.	1998. május 1.
Litvánia	1995. január 25.	1996. május 24.	1996. szeptember 1.
Luxemburg	1983. március 21.	1987. október 9.	1988. február 1.
Macedónia	1999. július 28.	1999. július 28.	1999. november 1.
Magyarország	1991. november 1.	1993. július 13.	1993. november 1.
Málta	1988. november 4.	1991. március 26.	1991. július 1.
Moldva	1997. május 6.		
Németország	1983. március 21.	1991. október 31.	1992. február 1.
Norvégia	1985. március 8.	1992. december 9.	1993. április 1.
Olaszország	1984. március 20.	1989. június 30.	1989. október 1.
Örményország		2001. május 11.	2001. szeptember 1.
Portugália	1983. március 21.	1993. június 28.	1993. október 1.
Románia	1995. június 30.	1996. augusztus 23.	1996. december 1.
Spanyolország	1983. június 10.	1985. március 11.	1985. július 1.
Svájc	1983. március 21.	1988. január 15.	1988. május 1.
Svédország	1983. március 21.	1985. január 9.	1985. július 1.
Szerbia és Montenegro		2002. április 11.	2002. augusztus 1.
Szlovákia	1992. február 13.	1992. április 15.	1993. január 1.
Szlovénia	1993. május 14.	1993. szeptember 16.	1994. január 1.
Törökország	1985. június 19.	1987. szeptember 3.	1988. január 1.
Ukrajna		1995. szeptember 28.	1996. január 1.

Nem az Európa Tanács tagállamai *2. sz. táblázat*

Ország	Aláírás dátuma	Ratifikáció időpontja	Tényleges alkalmazás időpontja
Ausztrália		2002. szeptember 5.	2003. január 1.
Bahamák		1991. november 12.	1992. március 1.
Chile		1998. július 30.	1998. november 1.
Costa Rica		1998. április 14.	1998. augusztus 1.
Egyesült Államok	1983. március 21.	1985. március 11.	1985. július 1.
Izrael		1997. szeptember 24.	1998. január 1.
Japán		2003. február 17.	2003. június 1.
Kanada	1983. március 21.	1985. május 13.	1985. január 9.
Panama		1999. július 5.	1999. november 1.
Tonga		2000. július 3.	2000. november 1.
Trinidad és Tobago		1994. március 22.	1994. július 1.
Venezuela		2003. június 11.	2003. október 1.

Kitekintés Máltára és Olaszországra

Málta

A máltai kormány 2001 augusztusában új jelentést bocsátott a CPT (European Commettee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), azaz a Kínzás Elleni Bizottság rendelkezésére.

1990-ben a CPT Máltán tett első látogatása alkalmával kiderült, hogy a máltai és a külföldi elítéltek nem estek azonos elbírálás alá. Ez többek között abban nyilvánult meg, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben nem teremtettek a külföldiek számára a máltaiakkal azonos feltételeket a fürdő és a könyvtár használatában, valamint a külföldi elítéltek munkával való ellátása és az egészségügyi problémák kezelése tekintetében is sérült a diszkrimináció tilalma.

2001-ben, a CPT látogatását megelőzően, a fent említettekhez hasonló kifogások kerültek napvilágra. A külföldi férfi elítéltek többsége – az egyenlő bánásmód hiányára hivatkozva – éhségsztrájkba kezdett. A Kínzás Elleni Bizottság a külföldi elítéltek meghallgatását követően számos panaszt rögzített. A fogvatartottak leggyakrabban azt az esetet említették meg, amikor az egyik külföldi elítélt drogambulanciáról történő szökését követően az illetékes szervek többé nem tettek eleget más külföldi betegek kezelés iránti kérelmének.

Több panaszos kétségbeesését fejezte ki, hogy Málta figyelmen kívül hagyja az elítéltek átszállításával foglalkozó egyezményeket, és a fogvatartottak nem kerülnek haza a saját államukba, hanem az egész büntetést Máltán kell letölteniük.

A börtönök vezetői tagadták, hogy a kábítószeresek rehabilitációja terén diszkrimináció érvényesülne. Véleményük szerint az alkalmazott nyilvántartás

pontatlanságai, és a kérelmek sorrendjének véletlenszerű felcserélése okozhatta, hogy nem szállították át időben azokat a külföldieket, akik a drogambulanciára jelentkeztek.

A Belügyminisztérium jelezte, hogy Málta 1991-ben ratifikálta Az elítéltek átszállításáról szóló egyezményt, és léteznek az elítéltek hazaszállítására bilaterális megállapodások Málta és Líbia, valamint Málta és Egyiptom között, de az átszállítás iránti kérelemnek csak akkor lehet helyt adni, ha az ehhez szükséges feltételek teljesülnek. A kérelmek vizsgálata és teljesítése azonban időigényes folyamat.

A CPT a látogatást követő jelentésében ajánlásokat tett a problémák kiküszöbölésére. Szükségesnek tartotta, hogy a máltai büntetés-végrehajtási intézetek az eddiginél nagyobb körültekintéssel vegyék figyelembe a kábítószerfüggő fogvatartottak rehabilitáció iránti igényét. A Bizottság azt ajánlotta, hogy az illetékesek rendeljenek el újabb vizsgálatokat a szükségletek felmérése érdekében.

A CPT kifejtette, hogy a jövőben a külföldi elítéltek átszállításával foglalkozó nemzetközi egyezmények és az egyéb megállapodások betartása érdekében nagyobb erőfeszítést vár el Máltától.

A Bizottság látva, hogy a külföldi elítéltek között nagy számban akadnak arab anyanyelvűek, felkérte a börtönszemélyzetet, hogy a kommunikáció megkönnyítése érdekében tegyenek szert legalább alapszintű arab nyelvtudásra. A CPT megelégedéssel fogadta, hogy sor került az elítéltek jogait és kötelezettségeit tartalmazó könyv máltai és angol nyelven történő terjesztésére. Helyénvalónak tartotta volna azonban, hogy más nyelvekre, többek között például arabra is lefordítsák a szabályokat.

Olaszország

Az utóbbi néhány évben, az Olaszországban fogvatartott külföldiek száma ugrásszerűen megemelkedett, és 2002 szeptemberében már a teljes börtönpopuláció, azaz 56574 fő 30%-át, vagyis 17056 főt tett ki.

A külföldi elítéltek – geográfiai elemzések alapján – elsősorban Afrikából (51%), Kelet-Európából (32%) és Dél-Amerikából származtak. A külföldi börtönpopuláció 67%-a bizonyos tartományban (Emilia Romagna, Lazio, Lombardia, Piemonte, Toscana, Veneto) található, amelyek közül 2002-ben pl. Lombardiában 3002 fő koncentrálódott. A külföldi elítéltek számának növekedése azzal a migrációval függ össze, amely az Európai Unión belül figyelhető meg. Elmondható, hogy a börtönpopulációban a külföldiek százalékos aránya jóval magasabb, mint a külföldiek jelenléte a szabad társadalomban.

A külföldiek tipikusan tulajdon elleni bűncselekményeket követnek el, amelyek százalékos arányát azonban manapság a kábítószerhez kapcsolódó bűncselekmények jelentősen meghaladják. A börtönvezetés számára a külföldiek növekvő száma egyre nagyobb problémát jelent, elsősorban azért, mivel az 1975-ben elfogadott büntetés-végrehajtási jogszabály a migráció kérdését figyelmen kívül hagyta. A hatályos jogszabály, hacsak nincs szükség speciális ellátásra, bármely külföldi elítéltre alkalmazható. A törvény 1. §-a az egyenlőség alkotmányos elvének érvényesülése érdekében kimondja, hogy az elítéltekkel való bánásmód – nemzetiségre, fajra, gazdasági és szociális státuszra, politikai meg-

győződésre és vallásos hitre tekintettel – diszkriminációtól mentes és pártatlan.

A jogszabályban foglalt szabályozás ellenére a gyakorlat azt mutatja, hogy a külföldiek számára az integráció lehetősége – a kulturális és nyelvi különbségek, a családtól való távolság, továbbá a társadalmi előítéletek és tájékozatlanság miatt – egyre korlátozottabb. Éppen ezért a kormány olyan kezdeményezéseket támogat, amelyek a külföldiek integrációját segítik. A külföldiek általában nem ismerik a feljelentésre, vádemelésre vonatkozó joganyagot, valamint a büntetőjogi jogszabályokat. Sok esetben a külföldi kultúrák morális előírásai lényeges eltérést mutatnak az olaszországi szabályokhoz képest. E tényezők miatt fordították le több idegen nyelvre a büntető törvénykönyvet és a büntetés-végrehajtási jogszabályt.

Az olasz jogszabályok szerint fontos szerep juthat a kulturális mediátoroknak (közvetítőknek), akik arra törekszenek, hogy elősegítsék a külföldi elítéltek aktív részvételét a börtönéletben.

A végső cél a külföldi elítéltek integrációja és reszocializációja. A kulturális mediátorokra vonatkozó szabályokat a 2000. évi módosítás iktatta be a büntetés-végrehajtási törvénybe. A 35. § (29.) bekezdés szerint a kulturális mediátorok működését a helyi testületekkel és az önkéntes szervezetekkel kötött megállapodások révén kell támogatni.

A mediátorok nem csak egyszerű közvetítők, hanem tevékenységük során segítik az elítéltek beilleszkedését, és igyekeznek megakadályozni az elidegenedésüket. A mediátor a külföldi elítélt segítségére lehet a nyelvi nehézségek megoldásában. Arra kell koncentrálnia, hogy a külföldi elítélt feldolgozza a kulturális különbségeket, valamint megértse és betartsa a börtönbeli viselkedés szabályait. A mediátor ismerteti a külföldi elítélttel a büntetés-végrehajtási intézetben érvényesülő jogait és elősegíti a büntetés-végrehajtási személyzettel folytatott kommunikációt.

A mediátor bizonyos szituációkban támogatást nyújt az elítéltnek az intézetbe történő bekerülést követően. Az orvosi vizsgálat során együttműködik az egészségügyi dolgozókkal és megkönnyíti a nyelvi nehézségek áthidalását. Fontos megjegyezni, hogy a külföldi elítéltek sok esetben a börtönbe kerüléskor találkoznak életükben először a szervezett egészségüggyel. Vannak bizonyos betegségek, pl. a tbc, amelyek terjesztésében sajnos döntő szerep jut az ismeretlen környezetből érkező külföldi elítélteknek.

A pszichológussal folytatott beszélgetés során a mediátor segítségével jobban megismerhető az a kulturális háttér, amelyben az elítélt jelleme formálódott. A mediátor segít megértetni az elítélttel, hogy miért fontos a börtönszemélyzettel való együttműködés.

A börtönigazgatók 2002-ben tartott konferenciáján az olasz előadásban elhangzott jó néhány olyan program, amely a külföldi elítéltek beilleszkedése terén pozitív eredményről számolt be.

Említésre méltó Torino egyik börtönében az a rasszizmus csökkentése érdekében indított képzés, amelynek végső soron a reszocializáció a célja. Emilia Romagna tartomány és az olasz Igazságügyi Minisztérium közötti megállapodás értelmében olyan információs szolgálat jött létre, amely a bevándorlóknak nyújt segítséget, hogy megismerjék az olasz jogot. Az ATAS (Association for the Welcome of Foreign People, vagyis az Üdvözöljük a

Külföldieket Társaság) az Igazságügyi Minisztérium jóváhagyásával külföldi elítélteknek ad szociális támogatást, rehabilitációs munkát lát el, valamint logisztikai segítséget nyújt a mediátoroknak. Róma nagyobb büntetés-végrehajtási intézeteiben nyelvi-kulturális mediációval kíván változásokat elérni a CIES (Centro Informazione e Educazione allo Sviluppo – Oktatásfejlesztési Központ), amelyet e tevékenységében szintén az Igazságügyi Minisztérium támogat.

A börtönigazgatók 2002-es tanácskozásán a szakértők hangsúlyozták, hogy szükség van a büntetés-végrehajtási dolgozók oktatásának megszervezésére is. Ennek keretében a nyelvtanulásra helyeznék a hangsúlyt, hogy ezzel is megkönnyítsék a külföldi elítéltekkel való érintkezést. Ezen kívül az európai és más kultúrák megismerését is fontosnak tartották, ami csökkentheti a külföldi elítéltekkel való bánásmód nehézségeit.

Végezetül fontos kiemelni, hogy Olaszország az elsők között – 1983. III. 21-én – ratifikálta az elítéltek átszállításáról szóló, az Európa Tanács keretében elfogadott egyezményt, és eddig annak végrehajtását panaszoktól mentesen sikerült megoldania.

Dr. Király Klára.

Felhasznált irodalom

Convention on the Transfer of Sentenced Persons (Strasbourg, 21. III. 1983.). Explanatory Report

Foreign people in prison contribution by Department of Penitentiary Administration, Italy. 6-8 November 2002. Strasbourg. (13th conference of directors of prison administration)

Report to the Maltese Government on the visit to Malta carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 13 to 18 May 2001. CPT/Inf (2002.) 16